

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE ARTĂ TEATRALĂ ȘI
CINEMATOGRAFICĂ „I.L.CARAGIALE” BUCUREȘTI**

**REZUMAT
TEZĂ DE DOCTORAT**

Reprezentarea de gen în cinematograful românesc

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC:

Prof.univ.dr. Dana Duma

DOCTORAND:

Iulia Alexandra Voicu

2018

CUPRINS

Introducere și metodologie

Capitolul I

1. Ce este feminismul?

2. Feminismul din punct de vedere istoric

2.1 Proto-feminism

2.2 Primul val

2.3 Al doilea val

2.4 Al treilea val

2.5 Al patrulea val

3. Feminismul din punct de vedere al intereselor politice

3.1 Feminismul liberal

3.2 Feminismul socialist

3.3 Feminismul radical

3.4 Ecofeminismul

3.5 Postfeminismul

Capitolul al II-lea

1. Ce este cultura?

2. Ce este ideologia?

3. Teoria de film feministă

3.1 Scurtă introducere - contextul în care analiza și teoria de film feministă au început să se dezvolte

3.2 Laura Mulvey și *Visual Pleasure and Narrative Cinema*

3.3 Soluții: cinema vs. contra-cinema

3.4 *Auteurism* la feminin

3.5 Auto-critică și completări: *Laura Mulvey și Afterthoughts on 'Visual Pleasure in Narrative Cinema'*

3.6 Critică la *Visual Pleasure and Narrative Cinema* - Noël Carroll

3.7 Cynthia Freeland și cele șase argumente care dezamorsează psihanaliza ca instrument

3.8 Testul Bechdel

Capitolul al III-lea

- 1. Ce este constructul social?**
- 2. Ce este genul?**
- 3. Ce este stereotipul de gen?**

Studii de caz

- 1. Studiu de caz (comedie): *Toamna bobocilor* (1975, r: Mircea Moldovan, scenariul Petre Sălcudeanu)**
- 2. Studiu de caz (comedie): *Nea Mărin miliardar* (1979, r: Sergiu Nicolaescu, scenariul Vintilă Corbul, Eugen Burada, Amza Pellea)**
 - 2.1 Privirea masculină a lui nea Mărin
 - 2.2 Curajoasă răpită, am nevoie totuși de salvator(i)
 - 2.3 Muiere aprigă de meserie
- 3. Studiu de caz (dramă): *Drum în penumbră* (1972, r: Lucian Bratu, scenariul Petru Popescu)**
 - 3.1 Sexul în afara căsătoriei
 - 3.2 Violența și divorțul
 - 3.3 Normele și rezistența
 - 3.4 Privirile
- 4. Studiu de caz: *Orașul văzut de sus* (1975, r: Lucian Bratu, scenariul Marcel Păruș, Dumitru Solomon, imagine Florin Mihăilescu)**
- 5. Studiu de caz: *Angela merge mai departe* (1981, r: Lucian Bratu, scenariul Eva Sîrbu, imagine Florin Mihăilescu, imagine Anghel Deca)**

Concluzii

Filmografie

Bibliografie

Anexe

Cuvinte cheie: studii culturale, reprezentare de gen, feminism, antifeminism, suroritate, teorie feministă de film, analiză feministă, teorie de film, film românesc, socialism, epoca ceaușistă, cultură populară, filme de gen, comedie, dramă, analiză sociologică, analiză de gen, analiză vizuală, obiectificarea femeii, privire masculină, Laura Mulvey, construct socio-cultural, filme de propagandă, gen, sex, identitate de gen, internalizare, receptare, personaj feminin, personaj masculin, progresist, conservator.

Unul dintre obiectivele principale ale lucrării vizează investigarea legăturii gen-societate din cinematografie cu focus pe reprezentarea femeii, așadar alegerea filmelor a presupus în primul rând ca cele selectate să aibă un mare potențial în a revela aspecte importante: *Drum în penumbră* (1972, r: Lucian Bratu), *Orașul văzut de sus* (1975, r: Lucian Bratu), *Toamna bobocilor* (1975, r: Mircea Moldovan), *Iarna bobocilor* (1977, r: Mircea Moldovan), *Nea Mărin miliardar* (1979, r: Sergiu Nicolaescu), *Angela merge mai departe* (1981, r: Lucian Bratu), *Buletin de București* (1982, r: Virgil Calotescu), *Căsătorie cu repetiție* (1985, r: Virgil Calotescu).

Câteva dintre întrebările cheie la care lucrarea încearcă să răspundă sunt: ce putem spune despre funcția socială a cinematografului românesc ceaușist? Cum pot fi analizate filmele industriei românești de film de dinainte de 1989 care nu au avut parte de o reevaluare critică, însă sunt în continuare vizionate de marele public? Care este legătura lor cu societatea de atunci? Dar cu societatea de astăzi? Ce ne pot revela filmele non-excepții despre felul în care femeile își înțeleg identitatea și își negociază relațiile între ele sau cu bărbații?

Teza pornește de la premisa că cinematograful are un rol important în modelarea mentalităților, dar și în reprezentarea realității, sau, mai precis spus, a anumitor bucăți de realitate. Această premisă își are rădăcina în ideile vehiculate de filosofii școlii de la Frankfurt care s-au ocupat de studiul cinematografului, precum Siegfried Kracauer, Theodor Adorno, Max Horkheimer, Walter Benjamin. Așa cum Kracauer a analizat retroactiv filmele germane în noua lumină a faptelor istorice de după al doilea război mondial pentru a vedea dacă ele în sine pot revela ceva despre societatea în care s-a putut întâmpla nazismul, propunerea acestei lucrări este de a analiza un corpus de filme socialiste românești, în lumina noilor realități. Perspectiva adoptată este una precisă - cea de gen. Scopul este de a înțelege maniera

în care aceste filme ne pot spune astăzi ceva despre cum generații de femei și bărbați își configurează și își negociază profilurile de gen în România. După modelul lui Kracauer, vom pune lupa pe filme care posibil să fi fost reținute în istoria filmului românesc deseori din pricina etichetei de "filme de propagandă", dar și pentru că sunt filme de gen, populare, cu un număr de spectatori de peste un milion. Unele dintre filmele ce vor fi analizate au fost intens reluate pe micul ecran după 1989. Pe parcursul lucrării, vom stabili pozițiile legate de această etichetă de "film de propagandă". De asemenea, un țel important este de a recupera "bune practici", dacă vor fi găsite, în ceea ce privește reprezentarea de gen, precum și "bune practici" în construcția de gen a personajelor. O astfel de analiză culturală ne poate revela idei importante, care să ajute la reflecția asupra genului, mai ales în momentul în care un spectator/o spectatoare realizează acest potențial în momentul receptării.¹ Reevaluarea filmelor este un exercițiu cu tradiție în teoria și în analiza de film, iar analiza filmelor pe care o vom întreprinde este un astfel de exemplu. Pentru că spațiul permite, analiza filmelor este una detaliată.

Capitolul I

Ce este feminismul?

Prima parte a lucrării clasifică și sintetizează marile linii de gândire feministe ce au influențat varii domenii, pentru a putea analiza apoi conținutul ideologic din perspectivă de gen a filmelor printr-o grilă în care criteriile de analiză să fie clare. Prima parte are în vedere perspectiva istorică și trecerea în revistă a mișcărilor sociale majore și a vocilor influente care au marcat feminismul, dar și perspectiva politică, care ajută la catalogarea feminismelor după interesele pe care le revendică.

Termenul de *feminism* este considerat a fi introdus în 1837 de către Charles Fourier, un filosof francez aparținând socialismului utopic. Dicționarul Oxford listează în 1852 cuvântul *feminist*, iar în 1895 cuvântul *feminism*.² Ce e foarte important de clarificat este faptul că feminismul timpului nostru își propune

¹ Dyer, Richard, *The Culture of Queers*, Editura Routledge, Statele Unite ale Americii, 2002, pag. 15

² Bryson, Valerie, *Feminist Political Theory - An Introduction*, Second Edition, editura Palgrave Macmillan, 2003, pag. 1

deopotrivă eliberarea femeilor, cât și a bărbaților de ideile și structurile care încorsetează.

În lucrare, am discutat despre periodizarea în cele patru valuri, dar și despre figuri importante feministe înainte de ceea ce este considerat primul val de feminism (mișcarea sufragetelor). Vom considera că, din punct de vedere cronologic, se poate discuta despre mișcări proto-feministe până spre mijlocul secolului al XIX-lea, când încep cu adevărat să apară mișcări colective, care capătă notorietate, atât la nivel teoretic, cât și la nivel de intervenție social-politică. Christine de Pizan (1364-1439) e considerată prima femeie care, datorită talentului ei scriitoricesc, a reușit, după ce a rămas văduvă de tânără, să fie stimată și apreciată la Curtea Regală Franceză și astfel să câștige și bani - care au ajutat-o să își întrețină copiii și mama. Mary Wollstonecraft (1759-1797) a fost una dintre gânditoarele care au reflectat asupra condiției femeii, iar lucrarea sa *A Vindication of the Rights of Woman* (în română: *În apărarea drepturilor femeii*) e considerată una dintre bazele feminismului modern. Urmează apoi William Thompson (1775-1883) și John Stuart Mill (1806-1873), ambii influențați de filosofia utilitaristă, dar și de prezența femeilor din viețile lor. Ambii susțin contracepția și dreptul femeii asupra propriului corp, Mill fiind și "primul liberal modern", considerând că "individul este suveran peste propriul trup și spirit (...), idee pe care studiile de gen au extrapolat-o în dreptul femeii de a hotărî asupra propriului trup, inclusiv în ceea ce privește continuarea sarcinii, nașterea"³. În spațiul românesc, eseul său a fost repede cunoscut, tradus și împrăștiat.

Liliana Popescu scrie despre primul val de feminism: "Primul corespunde perioadei dintre a doua jumătate a secolului XIX și primele două decenii ale secolului XX și se încheie cu dobândirea dreptului de vot de către femei într-o serie de țări ale lumii civilizate."⁴ Este o mișcare de revendicare și de câștigare a drepturilor juridice, legislative. Andreea Molocea identifică, în *Reconstrucția mișcării feministe și de femei în România anilor '90*, perioada primul val al feminismului românesc de la 1815 până la 1948. În secolul al XIX-lea, România era deschisă către spațiul vestic, așadar femeile trimise în străinătate să aibă parte de educație înaltă, se întorc și cu idei precum cele feministe – legate de drepturile femeilor, de libertăți și de importanța lor

³ Mudure, Mihaela, *John Stuart Mill sau feminismul în mâna bărbaților*, în Stuart Mill, John, *Supunerea femeilor*, Editura Limes, Florești, Cluj, 2013, pag. 10

⁴ Popescu, Liliana, *Politica sexelor*, Editura Maiko, București, 2004, pag. 36

în viața publică. Ele sunt capabile să și le integreze în discursul public sau să le pună în discuție, pentru că aveau „în spate status, nume, capital social și financiar”⁵.

Argumente pro-feministe sunt beneficiile politice și economice care pot veni ca efect al implicării femeilor și al coalizării genurilor. Există câteva nume de femei românce care au rămas în istorie, spre exemplu Sarmiza Bilcescu-Alimănișteanu, care a fost prima femeie din Europa care a obținut un doctorat în Drept la Universitatea din Paris, scriind o teză numită *Condiția juridică a mamei*. Un rol esențial l-au avut asociațiile de femei, care au o istorie aparte și femei-cheie care se implică în dezvoltarea, menținerea și propagarea mesajului eliberator.

Liliana Popescu notează despre al doilea val de feminism: "Al doilea corespunde mișcării femeilor din anii '60 și '70 — mișcare ce s-a afirmat în contextul unui spirit revoluționar la nivel de masă, caracterizat prin demonstrații revendicative ale cetățenilor din țările cu un avansat grad de dezvoltare (SUA, Franța, Marea Britanie ș. a.). Mișcarea viza influențarea <<din stradă>> a deciziilor politice în direcția unor revendicări neconvenționale: protestul împotriva armelor nucleare, protejarea mediului înconjurător, drepturi egale ale femeilor, contracararea rasismului."⁶ Citând-o pe Sheila Tobias, Popescu scrie despre problemele care au fost ridicate de valul al doilea: "Al doilea val a fost mai îndrăzneț în ce privește schimbările de rol. A fost mai dificil de acceptat social tocmai datorită acestei ambiții. De pildă, obținerea de drepturi reproductive și controlul femeilor asupra capacității lor de reproducere au fost greu acceptate."⁷

Cel de-al doilea val de feminism a fost prefigurat, cel puțin teoretic, prin operele a două gânditoare foarte importante: franțuzoaica Simone de Beauvoir cu *Al doilea sex* (1949) și americanca Betty Friedan cu *Mistica feminină* (1963). Drept critică la primul val de feminism, valul al doilea s-a deschis spre mai multe tipuri de femei decât cele albe, din clasele superioare: "unele din formele precedente de feminism sunt criticate pentru că au luat în considerare numai perspectivele femeilor albe, din clasele de mijloc, eventual educate. Acest lucru are ca efect crearea unor

⁵ Molocea, Andreea, teză de doctorat *Reconstrucția mișcării feministe și de femei în România anilor '90*, SNSPA, 2013, pagina 66

⁶ Popescu, Liliana, *Politica sexelor*, Editura Maiko, București, 2004, pag. 36

⁷ Popescu, Liliana, *Politica sexelor*, Editura Maiko, București, 2004, pag. 37

forme de feminism cu specificități etnice sau multiculturale."⁸ Teoreticienele folosesc psihanaliza, lingvistica, teoria politică pentru a dezvolta grile complexe și nuanțate, care aduc noi perspective feministe. *Personal is political* devine una dintre ideile foarte importante, care au adus analiza politică în spațiul privat, ridicând problema relațiilor de putere din spațiul privat. Sintagma a fost folosită de către feminista Carol Hanisch, răspândindu-se apoi ca lozincă în mișcările studențești feministe din Statele Unite.

Valul al treilea și valul al patrulea țin, și ele, de contextele în care feminismul a evoluat și a fost absorbit, dar și de contextele culturale, istorico-economice. Mihaela Miroiu notează: "Acest feminism pleacă mai degrabă de la relevanța pluralității de experiențe pe care o au femeile. Accentul nu mai cade asupra diferențelor între bărbați și femei, ci asupra diferențelor între femei situate în contexte sociale și politice particulare."⁹ Este un tip de analiză mult mai nuanțată, în care teoreticiana remarcă faptul că nu se mai discută în valori dihotomice (inclusiv bărbat-femeie), ci e mult mai important procesul de contextualizare. Mari Ruti notează că "mulți feminiști din valul al treilea (post-1990) cred că dincolo de egalitatea dintre bărbați și femei, scopul feminismului este să deconstruiască modelele binare ale genului care guvernează societatea noastră, pentru a deschide o plajă mai largă de posibilități umane pentru toate genurile: bărbați cis, femei cis, *queers* (de orice orientare sexuală), transsexuali, și alte modalități de expresie a genului."¹⁰ Una dintre vocile importante ale valului al treilea rămâne Judith Butler, cu a sa teorie a "performativității genului".

Începând din 2009 în Statele Unite ale Americii și 2013 în Marea Britanie, se discută și despre un posibil al patrulea val și există deja cărți care dezbat acest subiect. În introducerea cărții *The feminist fourth wave - affective temporality*, Prudence Chamberlain amintește de Kira Cochrane care în 2013 a dedicat o lucrare celor patru mari zone de interes pe care "Cochrane le consideră centrale în discuția despre un al patrulea val: cultura violului (*rape culture*), feminismul online, umorul, intersecționalitatea și incluziunea"¹¹. Dezvoltarea tehnologiei și rapiditatea cu care

⁸ <http://everything.explained.today/Feminism/>, accesat ultima oară pe 5.01.2018

⁹ Miroiu, Mihaela, în Dragomir, Otilia, Miroiu, Mihaela, *Lexicon feminist*, Iași ; Editura Polirom, 2001, pag. 142

¹⁰ Ruti, Mari, *Feminist Film Theory and Pretty Woman*, Bloomsbury Academic, 2016, pag. 7

¹¹ Chamberlain, Prudence, *The feminist fourth wave - affective temporality*, Londra, Editura Palgrave Macmillan, 2017, pag. 2

internetul împrăștie idei, experiențe, bucăți de realitate intermediată joacă un rol esențial în dezvoltarea feminismului așa-numitului al patrulea val.

Feminismul, din punct de vedere al intereselor politice, ar putea fi clasificat astfel: feminismul liberal, feminismul socialist, feminismul radical, ecofeminismul, postfeminismul. În mare, feminismul liberal pune accent pe conștientizarea drepturilor femeilor ca drepturi ale omului, egalitatea de șanse la educație și în fața legii. Mihaela Miroiu notează că "una dintre critici vizează tendința liberalismului feminist de a pune accentul asupra libertății personale ca fiind mai presus de binele comun și de a aprecia neutralitatea de gen ca fiind coerentă cu umanismul."¹² Gânditoarea notează: "Doctrina socialistă se concentrează asupra tipurilor de reforme care pot conduce la scăderea și dispariția inegalității sociale. Aceasta o deosebește de marxism, pentru care unica soluție de instaurare a unei societăți drepte este revoluția proletară: dispariția claselor sociale o dată cu dispariția proprietății private, a inegalității economice și sociale."¹³ Revoluția proletară era considerată un instrument care putea aduce stoparea oprimirii. Feminismul socialist consideră că trebuie luată în considerare intersecționalitatea gen-rasă-etnie, pentru că oprimarea ține cont și de gen, și de rasă, și de etnie. Feminismul radical s-a născut în Statele Unite, în timpul celui de-al doilea val al feminismului, în deceniul al șaptelea. Marginalizarea e unul dintre cele mai puternice resorturi care au împins feministe, precum Kate Millett (1970), Sulamith Firestone (1970), Mary Daly (1978), Sara Ruddick (1984), Andrea Dworkin (1981)¹⁴, să ia parte la Mișcarea de Eliberare a Femeilor. Ele consideră că nu funcționează cooperarea cu bărbații spre o eliberare a femeilor, căci sunt prea adânc înrădăcinate în aceștia atitudinile patriarhale, antifeministe, opresive ("Inferiorizarea este construită de către bărbați și se regăsește în religie, politică, economie, cultură."¹⁵). Ecofeminismul s-a născut din alianța ecologismului cu feminismul, încercând să atragă atenția tocmai asupra faptului că ființele, în speță feminine, tind să se îndepărteze de natură, tocmai din pricina unei istorii în care li s-a atribuit faptul că sunt inferioare, asociate fiind simbolic cu natura, în detrimentul asocierii cu rațiunea.

¹²Miroiu, Mihaela, *Drumul către autonomie : teorii politice feministe*, Iași : Polirom, 2004, pag. 120

¹³Miroiu, Mihaela, *Drumul către autonomie : teorii politice feministe*, Iași : Polirom, 2004, pag. 124

¹⁴Moloea, Andreea, *Reconstrucția mișcării feministe și de femei în România anilor '90*, SNSPA, 2013, pag. 104

¹⁵Miroiu, Mihaela, *Drumul către autonomie : teorii politice feministe*, Iași, Polirom, 2004, pag. 54

Ecofeminismul e una dintre atitudinile care încearcă să remedieze raportarea la natură a feministelor, revalorizarea experiențelor feminine și femeiești. Postfeminismul este unul dintre conceptele controversate din literatura feministă. Mihaela Miroiu scrie în *Lexicon feminist* despre postfeminism: "El nu arată o identitate anume, ci amorfism, polimorfism sau flexibilitate identitară, adaptare a ideologiilor la nevoile individuale. Media a propagat acest termen ca pe unul eliberator față de constrângerile ideologiei feministe a anilor '60. Cele care acceptă să se numească direct postfeministe se concentrează pe următoarele probleme: identitățile personale sunt alese, nu pot să fie impuse; termenul postfeminism marchează de fapt succesul agendei feministe, deci schimbarea vizibilă a condiției femeilor; agenda nouă a feminismului se direcționează spre cultura populară și limbaj; stilul de viață postfeminist este produsul independenței economice și sexuale a femeilor." ¹⁶

Capitolul al II-lea

A doua parte a lucrării este dedicată teoriei de film feministe, evoluției acesteia, explicării ideilor majore și sublinierii a ceea ce (mai) merită aplicat pe un corpus de filme de gen, analizate dintr-o perspectivă contemporană. Întrebările majore ale celei de-a doua părți sunt: care sunt pozițiile cheie legate de interpretarea filmelor de gen din perspectiva criticilor de film feminisți? În ce fel de cinema crede teoria de film feministă a anilor '70? Care este poziția critică în prezent în decodarea unor obiecte artistice din trecut, care poate revela ceva femeilor de astăzi despre ele însele, despre istoria genului lor? Care sunt particularitățile ce diferențiază membrele acestui grup mare denumit "femei"?

Două mari concepte sunt clarificate în lucrare, înaintea de a intra în sinteza teoriei de film feministe, tocmai pentru a putea pregăti terenul pe care teoreticienele au lucrat: cultura și ideologia.

Ce este cultura?

Ca punct de plecare general, vom considera că "filmul este o re-prezentare de imagini, nu este realitate, dar e o serie de cadre cu actori jucând personaje. Aceste imagini sunt concentrate, simbolice și cu o încărcătură mare; ele au o semnificație

¹⁶ Miroiu, Mihaela, în Dragomir, Otilia, Miroiu, Mihaela, *Lexicon feminist*, Iași ; Editura Polirom, 2001, pag. 144

super-puternică. În filmele *mainstream*¹⁷, este clar că intenția este ca spectatorii să se identifice cu personajele și să recunoască anumite tipologii de comportament și de gen"¹⁸. Lucrarea va avea la baza analizei conceptul de cultură, așa cum este discutat de Clifford Geertz. Acesta afirmă: "cred, împreună cu Max Weber, că omul este un animal suspendat în anumite rețele de semnificație pe care el însuși le-a țesut, iau cultura drept acele rețele, iar analiza ei, prin urmare, nu drept o știință experimentală aflată în căutarea legii, ci una interpretativă, în căutarea sensului."¹⁹ Vom considera că utilitatea analizelor din sfera studiilor culturale este tocmai de a desface pe straturi, de a oferi posibile explicații legate de felul în care societatea, prin cultură, împinge spre cetățeni sensuri, iar cetățeanul le primește, tocmai pentru că nu e conștient de proces. Dar, o dată ce devine conștient, șansa de a opune rezistență și apoi de a lua parte la construcția unei alternative este mult mai mare. Un concept important este cel de *sătură cinematografică*, definit de Kaja Silverman și folosit de Mari Ruti, atunci când vorbește despre mulțumirea pe care o au spectatorii care se uită la filmele construite într-o cheie clasică, în care există personaje construite la un nivel ideal și există o rezolvare a conflictului: "Ca un obiect adorat al iubirii, imaginile de pe ecran ne dau ceva concret de care să ne legăm temporar pentru a uita de deficiențele vieții (și ale propriei noastre existențe). În parte, acest lucru se întâmplă pentru că abilitatea noastră de a ne identifica cu caracterele idealizate de pe ecran ne oferă o mulțumire plină de narcisism. Dar aceasta se întâmplă și pentru că e ceva important în desfășurarea propriu-zisă a narațiunii - traseul către rezolvare - care satisface nevoia noastră de încheiere, de circularitate, de rezolvare, ce vorbește despre fantezia reîntregirii, a recâștigării întregului uman pe care Lacan l-a diagnosticat ca fiind unul dintre elementele cheie ale condiției umane."²⁰

Ce este ideologia?

Un termen important în înțelegerea aspectelor discutate în lucrare este cel de *ideologie*. În *Introduction to Film Studies*, el este definit astfel: "ideologia poate fi văzută ca unul dintre mijloacele cu care interpretăm lumea și înțelegem sensul vieților

¹⁷ filme *mainstream* =filme (foarte) populare; filme de gen, cu o distribuție și strategie de comunicare puternice

¹⁸ Nelmes, Jill (editor), *Introduction to Film Studies*, ediția a 5-a, Editura Routledge, Londra, 2012, pag.263

¹⁹ Geertz, Clifford, *Interpretarea culturilor*, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2014, pag. 14

²⁰ Ruti, Mari, *Feminist Film Theory and Pretty Woman*, Bloomsbury Academic, 2016, pag. 29

noastre, este perspectiva pe care o aplicăm asupra lumii. Ideologie=setul dominant de idei și valori care informează societatea sau cultura, dar care este îmbibat în comportamentul social și în textele reprezentative la un nivel care nu este neapărat evident sau conștientizat."²¹ Hilary Neroni scrie în *Feminist Film Theory and Cleo from 5 to 7* (2016): "se poate merge până într-acolo încât să afirmăm că teoria de film feministă ar fi de neconceput fără teoria ideologiei. Teoria ideologiei ajută feminiștii să teoretizeze că atributele asociate feminității sunt un rezultat al culturii mai degrabă decât al naturii."²²

Teoria de film feministă

1973 - apare *Women's cinema as counter-cinema*, scris de Claire Johnston

1974 - *From reverence to rape* - Molly Haskell

1975 - în jurnalul britanic *Screen* apare eseu *Visual pleasure and Narrative Cinema*, scris de Laura Mulvey

1977 - e realizat filmul *Riddles of the Sphinx*, co-regizat de Laura Mulvey și Peter Wollen

1983 - *Is the Gaze Male?* de E. Ann Kaplan

1984 - "*Something Else Beside a Mother*": *Stella Dallas and the Maternal Melodrama* Linda Williams

1990 - *Genul - un măr al discordiei* - Judith Butler

Teoria de film feministă își are rădăcina în mișcările sociale ale valului al doilea de feminism. Începând cu anii '70 mai multe voci de critici de film, și mai ales *femei* critici de film, au tot căutat un instrumentar pe care l-au aplicat asupra filmelor - instrumentar care a avut parte de auto-critică, de critică, și care s-a rafinat de-a lungul timpului. Multe concepte însă au încă relevanță și pot fi aplicate cu succes în anumite contexte de producție, cum vom vedea că este teoria privirii masculine a Laurei

²¹ Nelmes, Jill (editor), *Introduction to Film Studies*, ediția a 5-a, Editura Routledge, Londra, 2012, pag.275

²² Neroni, Hilary, *Feminist Film Theory and Cleo from 5 to 7*, 2016, Bloomsbury Academic, Statele Unite ale Americii, pag. 6

Mulvey, care revelează aspecte importante în analiza cinematografului popular (*mainstream*), dar și în analiza obiectelor audiovizuale care în acest moment împânzesc mediul *online*. Robert Stam sintetizează: "Feminismul în cinema era legat de activismul grupurilor de creștere a gradului de conștientizare, de sensibilizare a opiniei publice, de conferințe și campanii politice care dezbăteau diverse chestiuni de importanță specială pentru femei: violul, abuzul domestic, îngrijirea copilului, dreptul la avort și așa mai departe."²³

Laura Mulvey și Claire Johnston aparțin unei așa-zise minorități ale gânditorilor din Marea Britanie, "o minoritate centrată în jurul *New Left Review*, departamentului de educație din cadrul British Film Institute și jurnalului *Screen*, publicat de Societatea pentru Educație în Film și Televiziune"²⁴. Kevin McDonald notează: "Pentru mulți, jurnalul britanic *Screen* rămâne locul chintesențial al teoriei de film anglo-americane"²⁵. În Statele Unite ale Americii apare jurnalul *Women and Film* (1972)²⁶, precum și festivaluri de film feministe și documentare ce se revendică a fi feministe²⁷.

Analizele scrise în Statele Unite puneau accentul pe felul în care era femeia reprezentată, folosind o metodologie împrumutată din sociologie, care viza mai ales felul în care personajele erau construite încă din scenariu. Spre exemplu, personajele feminine erau analizate în funcție de activitățile pe care acestea le desfășurau, în funcție de rolul *pasiv* sau *activ* pe care îl aveau în derularea acțiunii. Aceste analize cu siguranță au importanța lor și încă au utilitate, mai ales că până atunci nu fusese pus în discuție felul în care femeia fusese reprezentată în cinematografie. Ele atrag atenția asupra stereotipurilor feminine care au fost perpetuate de tradiția hollywoodiană. Noël Carroll dă exemplul dihotomiei mamă-curvă în care de obicei erau portretizate

²³ Stam, Robert, *Film Theory – An Introduction*, ed. Blackwell, 2000, pag. 170

²⁴ Kaplan, E. Ann, *Aspects of British feminist film theory*, din *Jump Cut*, no. 2, 1974, pp. 52-55, copyright *Jump Cut: A Review of Contemporary Media*, 1976, 2004, articol disponibil la <https://www.ejumpcut.org/archive/onlinessays/jc12-13folder/britfemtheory.html>, accesat ultima oară pe 31.10.2017

²⁵ Branigan, Edward, Buckland Warren, *The Routledge Encyclopedia of Film Theory*, editura Routledge, 2014, pag. 9

²⁶ <http://www.ejumpcut.org/archive/WomenAndFilm/>, accesat ultima oară pe 27.01.2018

²⁷ Hollows, Joane, *Feminism, femininity and popular culture*, Manchester University Press, Marea Britanie, 2000, pag. 43

femeile. Robert Stam menționează analizele scrise Molly Haskell, Marjorie Rosen, Joan Mellon și cum ele trag un semnal de alarmă asupra faptului că, în majoritatea filmelor, femeile sunt reprezentate prin filtrul câtorva stereotipuri extrem de reductive.

Eseul *Visual Pleasure and Narrative Cinema*, considerat a fi deschizător de drumuri în ceea ce privește teoria de film feministă, a fost scris în 1973 și tipărit prima oară în paginile publicației *Screen* în anul 1975, iar astăzi se regăsește în multe antologii de texte teoretice și este unul dintre cele mai discutate și mai citate eseuri teoretice. Mulvey atrage atenția asupra faptului că există o direcție foarte puternică în arta hollywoodiană în a reprezenta corpul feminin ca fiind dominat de o *privire masculină*.

Nitzan Ben-Shaul notează că eseul a reușit să nuanțeze un spectator cu criterii de gen din spectatorul general, pe care îl contura paradigma althusserian-lacaniană. Spectatorul, luat astfel în considerare, poate lumina aspecte ale construcției formale a filmului²⁸. Este, astfel, și o teorie a receptării filmului, o teorie a activității spectatoriile (*theory of spectatorship*). Pentru că majoritatea personajelor masculine din cinematograful clasic american sunt principale, beneficiind din scenariu de o psihologie complexă, spectatorul, indiferent că este bărbat sau femeie, se identifică automat cu ele, susține Mulvey. Astfel, spectatorul preia perspectiva masculină, cea din care femeia este privită. Aici este punctul unde Mulvey a primit multe critici ulterioare: faptul că a avut în vedere doar un spectator de tip masculin, neîntrezărind vreo șansă ca spectatoarea să poată dezvolta, în anumite condiții, într-un anumit context, o poziție a sa, diferită de cea a unui bărbat. Opțiunile femeii sunt fie sadismul, fie masochismul, după Mulvey. Teoreticiană analizează felul în care cinematograful clasic, construit convențional din punct de vedere narativ, stimulează plăcerea de a privi: spectatorul a preluat perspectiva masculină, iar atenția îi este ghidată formal și narativ să transforme femeia, personajul feminin, într-un obiect ce merită privit și adulat. Corpul femeii de pe ecran este un instrument care face parte dintr-un spectacol, la care bărbatul este *menit* și ghidat să se uite. Astfel, este subliniat rolul pasiv care îi este atribuit femeii de către ordinea patriarhală, ordine pe care cinema clasic, dominant, o propaga din plin. Ce a lăsat istoriei gândirii critice eseul *Visual Pleasure and Narrative Cinema* este arhicunoscutul concept de *privire*

²⁸ Ben-Shaul, Nitzan, *Film - The Key Concepts*, Editura Berg, New York, 2007, pag. 114

masculină (în engleză - *the male gaze*). Perspectiva este patriarhală și masculină, iar femeia nu poate decât să se lase privită. Privirile, însă, sunt de trei feluri:

A) Camera de filmat – “înregistrează evenimentul filmic”,²⁹

B) Privirea publicului din sală, care este ghidată de cameră și care se identifică cu perspectiva personajelor masculine;

C) Privirea personajelor masculine din film.

Plăcerea vizuală poate lua două forme, după Mulvey, filtrată prin criteriul diferențelor sexuale: *voyeurism* și *scopofilie fetiștistă* (în traducerea mea).

Teoreticienii se întreabă în efervescenții ani '70 ce fel de cinema ar putea deveni feminist și care ar fi argumentele? Printre propuneri se remarcă cea a Laurei Mulvey și a lui Claire Johnston, care consideră că plăcerea vizuală ar trebui anulată. Cele două teoreticiene au consolidat această estetică a distrugerii plăcerii, ambele fiind implicate în proiectul co-regizat de Mulvey cu Peter Wollen, *Riddles of the sphinx*. Dacă textele lor sunt teoria, acest film este practica.

O altă direcție de cercetare din punct de vedere feminist a cinematografului s-a dovedit a fi cea auteristă. Recuperarea istorică a regizoarelor Hollywood-ului clasic a fost una dintre intențiile criticilor din anii '70. Claire Johnston și Pam Cook au lucrat și la interviuri cu Dorothy Arzner în acea perioadă, care să ajute la revizitarea operei acesteia.

Deși *Visual Pleasure and Narrative Cinema* umplea un gol tocmai prin felul în care explica procesul prin care cinemaul popular oferă o plăcere vizuală specifică, în *Afterthoughts on 'Visual Pleasure in Narrative Cinema'* (1981) pe Mulvey o interesează să vadă ce fel de tradiții de a povesti, ce fel de mecanisme narrative a adoptat cinemaul din alte arte, care să îi reveleze alte funcții decât cele exploatate și felul în care genul (spectatorului și al personajului) contează.

În 1984, Linda Williams aduce clarificări importante în ceea ce privește poziția spectatoarei și receptarea la feminin în esul său "*Something Else Beside a Mother*": *Stella Dallas and the Maternal Melodrama*.

Printre cei care au avut poziții critice la adresa eseului canonic al lui Mulvey se află Noël Carroll și Cynthia Freeland, cu două eseuri în care chestionează teoria Laurei Mulvey și folosirea psihanalizei ca instrument în analiza de film feministă.

²⁹ Mulvey, Laura, în Cohen, Marshall, Braudy, Leo, *Film Theory and Criticism*, ediția a 4-a, Editura Oxford University Press, New York, 1992, pag. 756

Judith Mayne notează, particularizând contra-argumentele pe cazul lui Lacan: "este clar că o perspectivă lacaniană asupra diferenței sexuale și feminismul nu se intersectează neapărat, iar ironia inteligentă, dar sexistă, a lui Lacan a făcut mulți observatori să se întrebe de ce mai e Lacan de interes pentru feministe."³⁰

Cynthia Freeland, în eseul său *Feminist Frameworks for Horror Film (Grile feministe pentru filmul horror)*, dezvoltă o grilă feministă aplicată *horror*-urilor. În ceea ce privește eseul *Visual Pleasure and Narrative Cinema*, Freeland scrie că principala problemă, ca a majorității eseurilor care au la bază idei vehiculate de Laura Mulvey, este faptul că folosesc psihanaliza. Față de Noël Carroll, care nu se încumetă să demonstreze faptul că psihanaliza nu funcționează și nu poate fi validată complet, Cynthia Freeland articulează șase argumente pentru a-și întări discursul.

În 1983, Alison Bechdel creează benzile desenate *Dykes to Watch Out For* - o referință de bază în cultura LGBT, din pricina personajelor sale lesbiene. În 1985, introduce în dialogul dintre două personaje din această serie de benzi desenate principiile ce stau la baza unei grile de evaluare a unui film din perspectiva genului. Criteriile acestei grile vor deveni ceea ce acum se știe a fi *testul Bechdel*. Unul dintre personaje afirmă că merge să vadă un film doar dacă:

- a) acel film are cel puțin două personaje feminine;
- b) acele personaje feminine poartă un dialog, comunică între ele;
- c) atunci când acele personaje vorbesc, ele trebuie să discute (și) despre altceva în afară de un bărbat (atracția pentru acel bărbat, relația cu acel bărbat etc.).

Pentru a putea discuta ulterior despre conceptul de gen, relevant în analiza ce va fi întreprinsă, am clarificat noțiunea de construct social, cea de gen și cea de stereotip de gen. Laura Grünberg amintește faptul că scriitoarea Simone de Beauvoir are meritul de a fi integrat în literatura feministă conceptul de gen, fapt popularizat în mod sintetic prin deja foarte celebra frază "nu te naști, ci devii femeie"³¹. După Grünberg, genul e o construcție socio-culturală.

³⁰ Mayne, Judith, *Feminist Film Theory and Criticism*, în *Multiple voices in feminist film criticism*, Carson, Diane, Dittmar, Linda, Welsch, Janice R. (editoare), 1994, editura University of Minnesota Press, pag 56, cuprins disponibil la http://laurel.iso.missouri.edu:2083/iii/encore/record/C__Rb10418303__SL%C3%B3pez%2C%20Ana%20M.__P0%2C10__Orightresult__X1;jsessionid=A7199F032C4574520A8C864410228D80?lang=en&suite=mobum-sso, accesat ultima oară pe 30.01.2018

³¹ de Beauvoir, Simone, *Al doilea sex*, Editura Univers, București, 2004 (ediția a 2-a), pag. 11

Capitolul al III-lea

- 1. Studiu de caz (comedie): *Toamna bobocilor* (1975, r: Mircea Moldovan, scenariul Petre Sălcudeanu)**
- 2. Studiu de caz (comedie): *Nea Mărin miliardar* (1979, r: Sergiu Nicolaescu, scenariul Vintilă Corbul, Eugen Burada, Amza Pellea)**
- 3. Studiu de caz (dramă): *Drum în penumbră* (1972, r: Lucian Bratu, scenariul Petru Popescu)**
- 4. Studiu de caz: *Orașul văzut de sus* (1975, r: Lucian Bratu, scenariul Marcel Păruș, Dumitru Solomon, imagine Florin Mihăilescu)**
- 5. Studiu de caz: *Angela merge mai departe* (1981, r: Lucian Bratu, scenariul Eva Sîrbu, imagine Florin Mihăilescu, imagine Anghel Deca)**

Partea a treia a lucrării cuprinde analiza întreprinsă pe cinci filme, structurată studii de caz: analize precise din perspectivă de gen realizate pe filmele românești alese. De-a lungul lucrării, nu am izolat complet partea teoretică de cea de analiză. Atunci când am considerat de cuviință, am intrat în detalii, lămurind termeni și concepte pentru o mai mare precizie a analizei interdisciplinare pe care am întreprins-o. Analiza înglobează mai multe aspecte: atât cele socio-culturale, cât și cele vizuale.

Din punct de vedere socio-cultural, am avut în vedere câteva teme majore de interes pentru feminism și am urmărit felul în care acțiunea filmelor și construcția personajelor le pun în lumină, cercetând totodată contextul în care au fost realizate filmele și contextul acțiunii filmelor. Temele de interes major în lucrare sunt: meseriile femeilor, starea lor civilă, felul în care trăiesc maternitatea sau se raportează la maternitate, felul în care trăiesc iubirea în cuplul heterosexual sau felul în care își trăiesc singurătatea, maniera în care relațiile între femei se desfășoară, modul în care relațiile profesionale între bărbați și femei decurg, "experiențele femeiești și feminine", raportarea instituțiilor statului la toate aceste teme, felul în care personajele înțeleg și își exprimă feminitatea, masculinitatea ș.a.m.d.

Printre aspectele relevante găsite în analiză se găsesc cele legate de starea civilă. Cu toate că divorțul era un proces individual și social greoi și stigmatizant, există filme cu femei divorțate care sunt portretizate într-un fel admirabil, și în niciun caz pedepsite pentru că sunt divorțate (*Angela merge mai departe*) sau pentru că divorțează (*Drum în penumbră*). Cu toate că familia este "celula de bază a societății" și că a fi celibatar înseamnă, de la un anumit moment dat, că trebuie să plătești pentru asta (taxa de celibat), în filmele analizate există femei care aleg să rămână singure (*Orașul văzut de sus*, *Drum în penumbră*) - deși opțiuni au, și, nu numai că nu sunt pedepsite sau judecate pentru asta, dar ocupă și funcții importante în care se descurcă foarte bine (*Orașul văzut de sus*). Filmele alese revelează un aspect important, privite comparativ: există mai multe modele de feminitate, toate validate din punct de vedere al raportării realizatorilor la personaje. Dacă Varvara (*Seria bobocilor*) este gălăgioasă și invadează spațiul cu felul său vivace în care dialoghează, Monica (*Drum în penumbră*) sau Maria (*Orașul văzut de sus*) sunt tranșante, sobre și cu un mare calm. Într-un stat în care a avea copii devine, după 1966, o misiune de prioritate națională cu caracter de obligativitate, există personaje care nu au copii (Maria, Angela) sau care chiar reușesc să mărturisească faptul că au făcut un avort (Angela) - din nou, fără să fie pedepsite sau judecate. Este evident că dialogul nu este unul în care cuvântul "avort" este rostit, ci este construit sacadat ca informații. Ca spectatori, înțelegem faptul că Angela a făcut un avort. Gyuri lămurește lucrurile, întrebând-o dacă s-a întâmplat în noaptea în care a rămas la mama ei. Cum anume s-a întâmplat însă trebuie să deducem, știind contextul și felul în care avorturile clandestine se întâmplau la acea vreme. Există, desigur, și personaje care exprimă perfect norma și presiunile sociale. În *Toamna bobocilor*, disperarea Paulinei este folosită drept sursă de amuzament, însă, din perspectivă de gen, ascunde multă tristețe. Paulina merge până și la medic, să se asigure că poate avea copii, dar, cel mai probabil, pentru a folosi această informație ca să și-l asigure pe Pompei ca iubit și să-l convingă, poate, să îi devină soț. Nu numai că ideea de maternitate nu vine ca o naturalețe în viața ei, ci este folosită în mod disperat.

Meseriile personajelor feminine indică faptul că, la un anumit nivel, s-a resimțit că era nevoie de forță de muncă în toate domeniile și că femeile erau încurajate să muncească în domenii considerate a fi "masculine" la fel de mult ca bărbații. Varvara preia conducerea în satul Viișoara, Maria devine primăriță în

orașelul de pe Dunăre - după ce deja avea o funcție de directoare de școală de reeducare, iar Angela este taximetristă. Aceste concluzii pozitive trebuie însă puse în contextul *dublei zile de muncă*: femeilor li se atribuia fără discuție rolul îngrijirii copiilor. Dacă Monica are ajutorul mamei sale în creșterea copiilor, la Varvara apare, în *Iarna bobocilor*, o situație interesantă: o ajută soțul Toderăș, care preia îngrijirea copiilor și a gospodăriei, însă nu fără să fim asigurați de realizatori că acesta nu este rolul specific unui bărbat. În relația Angela - Gyuri există poate cea mai progresistă situație dintre cele analizate: bărbatul nu se sfiește să gătească și nici să stea de vorbă cu partenera sa, după ce aceasta mărturisește că a făcut un avort; din discuție noi, ca spectatori, putem înțelege faptul că el e dispus să discute despre negocierea acestor roluri, poate chiar conștient că ele pot fi permutabile. Vârstele personajelor și felul în care ele trăiesc vârsta aduc un plus filmelor: Monica din *Drum în penumbră*, spre exemplu, nu are teamă de vârsta sa, nici nu își refuză să trăiască o dragoste nouă la ceea ce ar putea fi considerată "vârsta a doua" și nici nu se ă la o parte de la a lua viața de la capăt.

Am acordat un subcapitol întreg rolurilor din aceste filme ale Dragăi Olteanu-Matei. Ea are coordonatele actricești necesare pentru a juca nuanțe ale stereotipului femeii "dintr-o bucată", un stereotip care apare des în cultura populară a românilor. Este opusul fragilității, dar este atât un (alt) stereotip de gen, cât și un stereotip de clasă (e, de multe ori, femeia vrednică *de la țară*, care nu are neapărat o educație înaltă, dar *știe ea cum stă treaba* și cum e lumea rânduită). Este un alt stereotip de gen, deoarece pur și simplu se schimbă polii puterii (femeia dă cu biciul, bărbatul îi știe de frică), nu se schimbă paradigma în care un cuplu heterosexual funcționează. Nu este un univers echitabil, în care comunicarea plină de răbdare și negocierea cu argumente a rolurilor de gen se întâmplă, în care masculinitatea și feminitatea sunt complexe, compuse din multe calități și defecte în cele mai variate combinații și procentaje, descoperite și redescoperite permanent, în funcție de contextul personal și social pe care îl trăiește cuplul. Acest stereotip de femeie se impune și vrea să se impună permanent, acceptă cu greu că nu are dreptate, este impulsivă, are rezolvările în buzunar și nu acceptă să le ceară cei din jur, ci le oferă ea cu caracter obligatoriu (nu are respect pentru liberul arbitru al celorlalți și nici pentru ritmul de funcționare al fiecăruia). Stereotipul femeii care pune la punct bărbatul este o sursă de amuzament des întâlnită în comediile românești, pentru că el este caracteristic unui climat

patriarhal: femeia preia cu mare mândrie forța pe care deseori bărbatul este obosit să o exprime.

În ceea ce privește relațiile dintre femei, se remarcă în cazurile studiate multe interjecțiuni în care camaraderia este puternică. Taximetrista Angela este solidară atât cu o lăuză singură, cât și cu o tânără care pare să fugă de o persoană violentă, și deschisă comunicării cu vedeta de televiziune Cornela Rădulescu. Cu mama sa are o relație caldă. În *Drum în penumbră*, Monica și prietena ei Gina formează un duo în care încrederea și susținerea reciprocă sunt de bază. Suroritatea nu apare însă în cazul interacțiunilor personajelor secundare din *Toamna bobocilor* și din *Iarna bobocilor*. Silvia și Paulina sunt disperate să se mărite și văd pe orice posibilă tânără, eventual nou-venită în sat și cu oarece semne de emancipare vestimentară (fustă mai scurtă ș.a.m.d.), drept o concurentă.

Din punct de vedere al analizei vizuale, problema nu este faptul că *privirea masculină* e construită cinematic prin fragmentarea corpului femeii, prin scrutarea acesteia de către celelalte personaje (de obicei masculine), prin construcția unui soi de suspans-mister prin urcări pe verticală ale camerei în *slow-motion* (de obicei de jos până sus - de la picioare până la piept sau până la față) care sunt menite să ne atragă atenția nouă, spectatorilor, asupra frumuseții femeii (*slow-motion*-ul ne dă și timp să-o evaluăm și să-o admirăm), ci faptul că sunt cu mult mai rare în istoria cinematografului cazurile în care bărbații sunt astfel reprezentați, față de cazurile în care femeile sunt astfel reprezentate, iar admirația pentru femei nu cunoaște și alte direcții. În filmele analizate nu este niciun asemenea exemplu de reprezentare masculină.

Drum în penumbră este unul dintre filmele pe care se poate aplica teoria Laurei Mulvey, cea a *privirii masculine*, în sensul în care personajele masculine sau feminine din film și-o asumă în mod direct. Este un caz cu atât mai interesant, cu cât *privirea* care se năpustește asupra femeii în societatea socialistă din România este una relativ discretă în comparație cu cea dintr-o societate capitalistă, efect datorat cenzurii la nivel de reprezentare a corpului și a sexualității. Pudibonderia este la un nivel ridicat, însă *privirea* și multiplele ei valențe își găsesc locul în cele mai subtile și mai contorsionate maniere. Realizatorii nu au gândit filmul în măsura în care un film clasic hollywoodian (pe care teoria Laurei Mulvey s-ar mula absolut perfect) ar gândi reprezentarea femeii: nu suntem invitați să privim și să fetișizăm din perspectivă

masculină curbele feminine sau părți ale corpului femeii obiectificate. Însă privirile personajelor și felul în care-și răspunde un personaj altuia pot deveni chei de înțelegere a felului în care-și codifică genul.

Ceea ce merită remarcat la comedia *Buletin de București* (1982, r: Virgil Calotescu), spre exemplu, comedie care speculează "bătălia sexelor", este că nu mizează pe explorarea aspectului fizic - nici al femeii, nici al bărbatului. Momentele în care Silvia este în cămașă de noapte sunt prea fine, filmate în cadre largi, cu lumină neflatantă, cu mișcări de cameră ce nu pun accentul în sensul *privirii masculine* pe trupul femeii. În momentul în care Radu și Silvia sunt obligați să doarmă împreună la căminul taximetriștilor, totul se rezolvă cu stingerea completă a luminii din cadru și replici acide unul la adresa celuilalt, dar fără nicio tachinare amoroasă, fără nicio notă de senzualitate. Când cei doi mimează apropierea, pentru ca "mămica" să îi vadă, Radu aruncă o privire scurtă mâinii Silviei, ceea ce ar putea transmite o umbră de sensibilitate senzuală. Însă e ceva atât de inocent, încât nu poate fi analizat prin grila Laurei Mulvey. Relația dintre cei doi poartă valențele tachinării, însă nu are nimic din gesturile, din privirile, din reprezentarea corpului feminin sau masculin aparținând clasicei panoplii cinematografice a atracției dintre cei-care-nu-sunt-îndrăgostiți-dar-se-îndrăgostesc-până-la-finalul-filmului.

Comedia *Nea Mărin miliardar* (1979, r: Sergiu Nicolaescu) are câteva secvențe pe care poate fi aplicată teoria *privirii masculine* a Laurei Mulvey. Încă de când sosește nea Mărin la impozantul hotel Vega, atmosfera estivală îl copleșește: e total surprins de faptul că femeile se îndreaptă spre plajă în costum de baie. Realizatorii filmului găsesc ocazia de a decupa într-un fel asemănător anumitor filme clasice pe care Mulvey și-a demonstrat teoria la începuturi. Spectatorul este invitat să își asume o privire masculină a realizatorilor, care se suprapune cu privirea masculină a lui nea Mărin. Întâi, o tânără la un balcon al hotelului își scoate bluza și rămâne în sutien. Apoi un grup de femei trec în costum de baie din două piese pe lângă personajul lui Amza Pellea. Camera se duce după ele, arătându-ne un plan-detaliu al posterioarelor feminine în mișcare. Nea Mărin realizează că este un mediu cu totul diferit de cel din care provine, în care există un alt cod comportamental, față de care nu știe încă ce atitudine să aibă, așa că-și spune sieși: "Aiii! Ūu, Doamne, ia-mă, unde om fi nimerit? Dracu' m-a luat". Acest tip de încadrături strânse care arată de aproape bucăți din trupurile unor femei obiectifică pe ecran corpul feminin și reprezintă femeile ca pe *ființa pasivă*, ce trebuie admirată și atât. Însă filmul nu este construit

sistematic în acest fel. Există acest cadru cu posterioarele femeilor și câteva cadre în care o dansatoare de cabaret (pe care o vedem doar în acea secvență) dansează în barul hotelului. În cazul reprezentării dansatoarei putem afirma cu certitudine că trupul ei este obiectificat de către cameră. Felul în care regizorul și operatorul au ales să încadreze poartă semnul celui mai întâlnit tip de *privire masculină*.

În economia filmului, secvențele care apasă pedala în sensul clasic al privirii masculine sunt însă puține: posterioarele de fete, trupul dansatoarei din bar. Față de un film clasic hollywoodian, poate părea puțin, însă această atitudine *reținută* (ca număr de secvențe) merită discutată și în legătură cu cenzura în reprezentarea corpului nud, în general, în contextul de producție artistică din România de dinainte de 1989. Atitudinea, deși ușor mai reținută și mai "voalată", este tot cea care stă în spatele obiectificării femeii. Personajul menajerei și personajul Stelei Popescu sunt încă un argument. Din nou, fără a forța lucrurile prea mult (cum se întâmplă în comediiile românești de după 1989, spre exemplu), atitudinea ce stă la baza obiectificării femeilor apare și în momentul în care menajera vine la nea Mărin în cameră și se apleacă: felul în care ea se apleacă să ridice ceva de pe jos, fără a flexa picioarele, cu posteriorul către privitorul nea Mărin, este gestul tipic ce a ajuns un mare clișeu vizual de reprezentare de gen. Femeia care își asumă rolul menajerei cu fustă scurtă, cu toc înalt, și se așază astfel încât bărbatul să îi poată privi spatele și picioarele - este o imagine care a devenit unul dintre cele mai comune clișee vizuale în care femeia este obiectificată.

În filmele analizate, există un singur caz în care putem considera că acest tip de obiectificare vizuală este folosită altfel decât așa cum Mulvey scria că se folosește: în *Angela merge mai departe*, "mascarada feminității" și felul în care este decupată acea secvență are o notă ironică. E bine să lămurim lucrurile: nu valorizăm în bine sau în rău artificiile vestimentare sau de machiaj pe care acum toate genurile le folosesc într-o mai mică sau mai mare măsură. Contează însă contextul și atitudinea care însoțesc o astfel de construcție. Când aceste stilizări ajung să fie mai importante în exprimarea sinelui decât elementele personalității care pot fi exprimate prin idei, gesturi, acțiuni, sau când ele sunt diferite de registrul în care ne stilizăm în mod cotidian, fără să fie ceva asumat spectaculos într-o anumită direcție, efectul este invers celui scontat: construcția eșuează. Momentul întâlnirii este gândit din punct de vedere al decupajului astfel încât să accentueze că Angela s-a pregătit să fie plăcută,

admirată. Este decupajul clasic al *privirii masculine*: un *travelling* lateral ne arată doar picioarele, care-s încălțate în sandale cu toc. Muzica este veselă pe fundal. Urmează apoi o secvență în care vedem un ziar (ziarul lui Gyuri, ne vom da seama), apoi rămâne în amorsă ziarul și focusul trece pe Angela înaintând zâmbitoare, cu coafura proaspăt-aranjată (ulterior vom afla că este o perucă). Nu lipsește urcarea camerei de jos în sus, care ne arată corpul Angelei pe bucăți. O vedem aranjată, dichisită. Când camera ajunge la sâni, cadrul se termină și este lipit cu un prim-plan cu Gyuri, care se uită la ea cu drag și admirație. Putem observa toate cele trei priviri pe care le definește Laura Mulvey: a personajului masculin, a camerei și a spectatorului identificat cu personajul masculin. Apar și privirile altor personaje, care stau la o terasă. Se pare că o privesc pe Angela (nu ne putem da seama, căci nu vedem clar direcția privirii lor). Angela se fâstăcește și-i declară lui Gyuri că nu mai suportă pantofii și că vrea acasă. Acest tip de decupaj ce revelează privirea masculină însă poate fi interpretat mai mult ironic în ceea ce privește întâmplarea. El nu se mai regăsește de-a lungul filmului, iar personajul feminin este gândit în acest film cu mult dincolo de obiectificare.

În ceea ce privește comediiile analizate, se poate spune că realizatorii de comedie omit (ceea ce se întâmplă inclusiv astăzi) că stereotipurile de gen pot fi chestionate comic, deci omit faptul că această categorie a comicului nu se naște *exclusiv* din exploatarea stereotipurilor.

Scopul acestei lucrări este și să propună un tip de analiză de precizie, detaliată, în care importanța nu este de a pune "o șampilă", în cazul de față să eticheteze filmele ca fiind "feministe" sau "antifeministe/nefeministe", ci de a înțelege multiple fațete și straturi ale reprezentării de gen în filme și ale configurării genului la nivel individual și social.

Filmografie:

- *Drum în penumbră* (1972, r: Lucian Bratu)
- *Orașul văzut de sus* (1975, r: Lucian Bratu)
- *Toamna bobocilor* (1975, r: Mircea Moldovan)
- *Iarna bobocilor* (1977, r: Mircea Moldovan)
- *Nea Mărin miliardar* (1979, r: Sergiu Nicolaescu)
- *Angela merge mai departe* (1981, r: Lucian Bratu)
- *Buletin de București* (1982, r: Virgil Calotescu)
- *Căsătorie cu repetiție* (1985, r: Virgil Calotescu)

Bibliografie

Cărți (în ordine alfabetică)

- Abdullah, Clara, teză de disertație *Reprezentarea femininului în Noul Cinema Românesc*, SNSPA, 2014
- Anemțoaicei, Ovidiu, *O propunere de corpo-etică feministă - Masculinități și filosofie diferenței sexuale*, București, Ed. Tracus Arte, 2017
- Baradat, Leon P., *Ideologiile politice - origini și impact*, Editura Polirom, Iași, 2012
- Barthes, Roland, *Mitologii*, Editura Vellant, București, 2015
- Băluță, Oana, *Feminism modern reflexiv*, Editura Tritonic, București, 2013
- Benjamin, Walter, *Opera de artă în epoca reproductibilității sale tehnice*, Cluj-Napoca, Editura Tact
- Ben-Shaul, Nitzan, *Film - The Key Concepts*, Editura Berg, New York, 2007
- de Beauvoir, Simone, *Al doilea sex*, Editura Univers, București, 2004 (ediția a 2-a)
- Bordwell, David, Carroll, Noël, *Post-Theory - Reconstructing Film Studies*, Editura The University of Wisconsin Press, 1996, Statele Unite ale Americii
- Branigan, Edward, Buckland Warren, *The Routledge Encyclopedia of Film Theory*, editura Routledge, 2014
- Bryson, Valerie, *Feminist Political Theory - An Introduction*, Second Edition, editura Palgrave Macmillan, 2003
- Bucur, Maria, Miroiu, Mihaela (editoare), *Patriarhat și emancipare în istoria gândirii politice românești*, Editura Polirom, Iași, 2002
- Bulai, Ana și Stănciugelu, Irina, *Gen și reprezentare socială*, Editura Politeia, București, 2004
- Butler, Judith, *Genul - un măr al discordiei - Feminismul și subversiunea identității*, București, Editura Univers, 2000
- Cantacuzino, Ion, Gheorghiu, Manuela, *Cinematograful românesc contemporan 1949-1975*, Editura Meridiane, București, 1986

- Carroll, Noël, *Theorizing the Moving Image*, editura Cambridge University Press, 1996, Statele Unite ale Americii
- Chamberlain, Prudence, *The feminist fourth wave - affective temporality*, Londra, Editura Palgrave Macmillan, 2017
- Chomsky, Noam/Foucault, Michel, *Despre Natura umană*, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2012
- Doboș, Corina (coord), *Politica pronatalistă a regimului Ceaușescu (O perspectivă comparativă)*, Ed. Polirom, Iași, 2010
- Dragomir, Otilia, Miroiu, Mihaela, *Lexicon feminist*, Iași ; Ed. Polirom, 2001
- Dragomir, Otilia (coord.), *Femei, cuvinte și imagini*, Iași, Editura Polirom, 2002
- Dyer, Richard, *The Culture of Queers*, Editura Routledge, Statele Unite ale Americii, 2002
- Edgar, Andrew, Sedgwick, Peter, *Cultural Theory. The Key Concepts*, ed. a 2-a, Editura Routledge, Marea Britanie, 2008
- Elsaesser, Thomas, Hagener, Malte, *Film Theory - An introduction through the senses*, ed. Routledge, New York, 2010,
- Geertz, Clifford, *Interpretarea culturilor*, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2014
- Genz, Stephanie, Brabon, Benjamin A., *Postfeminism - cultural texts and theories*, Editura Edinburgh University Press, Marea Britanie, 2009
- Gill, Rosalind, Scharff, Christina, *New Feminities: Postfeminism, Neoliberalism, and Subjectivity*, New York, Ed. Palgrave MacMillan, 2013
- Gorzo, Andrei, Filippi, Gabriela (editori), *Filmul Tranziției - contribuții la interpretarea cinemaului românesc "nouăzecist"*, Editura Tact, Cluj-Napoca, 2017
- Grünberg, Laura (coord.), *Introducere în sociologia corpului - Teme, perspective și experiențe întrupate*, ed. Polirom, Iași, 2010
- Grünberg, Laura, *(R)evoluții în sociologia feministă - repere teoretice, contexte românești*, Iași, Ed. Polirom, 2002
- Grünberg, Laura, *Mass media despre sexe - Aspecte privind stereotipurile de gen în mass-media din România*, București, Editura Tritonic, 2005
- Hollows, Joane, *Feminism, femininity and popular culture*, Manchester University Press, Marea Britanie, 2000

- hooks, bell, *Black Looks - race and representation*, Editura Routledge, New York, 2015
- Hurubean, Alina, *Statutul femeii în România comunistă (Politici publice și viață privată)*, Institutul European Iași, 2015
- Jitea, Bogdan, teză de doctorat *Dizidență și conformism în cinematografia regimului Ceaușescu*, Facultatea de Istorie, 2011
- Jinga, Luciana M., *Gen și reprezentare în România comunistă 1944-1989*, Editura Polirom, Iași, 2015
- Kligman, Gail, *Politica duplicității - Controlul reproducerii în România lui Ceaușescu*, Editura Humanitas, București, 2000
- Lazard, Madeleine, *Eva în oglindă - Viața femeii în renaștere*, Editura Saeculum I.O., București, 2007
- Lipovetsky, Gilles, *A treia femeie*, Editura Univers, București, 2000
- Lucia, Cynthia, Grundmann, Simon, Art (editori), *The Wiley-Blackwell History of American Film*, Editura Blackwell, 2012
- Mast, Gerald, Cohen, Marshall, Braudy Leo, *Film Theory and Criticism*, ed. a 4-a, 1992, Ed. Oxford University Press,
- McCabe, Janet, *Writing the woman into cinema*, Editura Wallflower, Londra, 2004
- Meade, Teresa A., Wiesner-Hanks, Merry E., *A COMPANION TO GENDER HISTORY*, editura Blackwell, 2004
- Mihăilescu, Ștefania, *Din istoria feminismului românesc - Antologie de texte (1838-1929)*, Editura Polirom, Iași, 2002
- Miroiu, Mihaela, *Gândul umbrei - abordări feministe în filozofia contemporană*, Editura Alternative, 1995
- Miroiu, Mihaela, *Drumul către autonomie*, Iași, Editura Polirom, 2004
- Modreanu, Cristina, *Fluturele gladiator - Teatru politic, queer & feminist pe scena românească*, Editura Curtea Veche, 2016
- Moscovici, Serge, *Influență socială și schimbare socială*, Editura Polirom, Iași, 2011
- Molocea, Andreea, teză de doctorat *Reconstrucția mișcării feministe și de femei în România anilor '90*, SNSPA, 2013

- Mulvey, Laura, *Visual and Other Pleasures*, editura Palgrave Macmillan, Marea Britanie, 1989
- Nelmes, Jill (editor), *Introduction to Film Studies*, ediția a 5-a, Editura Routledge, Londra, 2012
- Neroni, Hilary, *Feminist Film Theory and Cleo from 5 to 7*, 2016, Bloomsbury Academic, Statele Unite ale Americii
- Nițiș, Olivia, *Istorii marginale ale artei feministe*, Editura Vellant, București, 2014
- Pasti, Vladimir, *Ultima inegalitate - Relațiile de gen din România*, Iași, Ed. Polirom 2003
- Pippidi-Mungiu, Alina, *Doctrine politice. Concepte universale și realități românești*, Polirom, Iași, 1998
- Popescu, Cristian Tudor, *Filmul surd în România mută*, Ed. Polirom, Iași, 2011
- Popescu, Marian, Vasilescu, Mircea, Nistor, Irina-Margareta, Medeleanu, Melania, *Stereotipuri feminine în cultura română*, Editura Rao, București, 2015
- Popescu, Liliana, *Politica sexelor*, Editura Maiko, București, 2004
- Rich, B. Ruby, *New Queer Cinema*, Editura Duke University Press, Statele Unite ale Americii, 2013
- Rotariu, Traian, *Fundamente metodologice ale științelor sociale*, București, Editura Polirom, 2016
- Ruti, Mari, *Feminist Film Theory and Pretty Woman*, Bloomsbury Academic, 2016
- Schneir, Miriam (editor), *Feminism: The Essential Historical Writings*, Editura Random House, Statele Unite ale Americii, 1972
- Soare, Florin S., *Politică și societate în epoca Ceaușescu*, Editura Polirom, București, 2013
- Stam, Robert, *Film Theory - An introduction*, Blackwell Publishers, 2000, USA
- Storey, John, *An introduction to cultural theory and popular culture*, Editura Prentice Hall/Harvester Wheatsheaf, Marea Britanie, ediția a 2-a, 1997
- Stuart Mill, John, *Supunerea femeilor*, Editura Limes, Florești, Cluj, 2013

- Vygotsky, Lev S., *Mind in Society - The Development of Higher Psychological Processes* (trad. mea: *Mintea în societate - Dezvoltarea Proceselor Psihologice Superioare*), editat de Michael Cole, Vera John-Steiner, Sylvia Scribner, Ellen Souberman, Harvard University Press, Cambridge (Massachusetts), 1978
- Walters, Margaret, *Feminism A Very Short Introduction*, Oxford University Press
- Wollen, Peter, *Readings and Writings: Semiotic Counter-strategies*, editura Verso, 1982
- Wollstonecraft, Mary, *În apărarea drepturilor femeii*, Editura Herald, București, 2017
- Wright, Rebecca, Phoca, Sophia, *Introducing postfeminism*, Editura Icon Books, Marea Britanie, 1999
- van Zoonen, Liesbet, *Feminist Media Studies*, Sage Publications, London, 1994

Reviste

- Magazin estival "Cinema" , 1984
- FILM, nr 2/2017, editată de Uniunea Cineaștilor din România
- Content Technologies Inc, *Perspectives in Sociology*, ediția a 5-a, 2016, parțial disponibil la <https://books.google.ro/books?id=C3nUCwAAQBAJ&pg=PT69&lpg=PT69&dq=cti+john+finley+scott+internalisation&source=bl&ots=G6T1Xavyxh&sig=X8ilo4Uf2km2I7JqKgHD5Gnpa4w&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwiBkcyF9brVAhWFuhQKHQ0xCxgQ6AEIPjAD#v=onepage&q=cti%20john%20finley%20scott%20internalisation&f=false>, accesat ultima oară pe 3.08.2017
- Stroe, Marian, *Revista Română de Sociologie*, serie nouă, anul XIX, nr. 3–4, p. 347–349, București, 2008, articol disponibil online la <http://www.revistadesociologie.ro/pdf-uri/nr.3-4-2008/Mihaela%20Miroiu.pdf>, accesat ultima oară pe 8.11.2017
- Ferguson, Margaret W., *Feminism in time*, MLQ: Modern Language Quarterly, Volume 65, Number 1, March 2004, pp. 7-27 (Article), Editura

Duke University Press, pagina 8, parțial disponibil la <http://muse.jhu.edu/article/52934>, accesat ultima oară pe 14.02.2018

- Văcărescu, Theodora-Eliza, *Sursele de inspirație ale lui Dimitrie Gusti: Asociațiile femeilor și feministe ca (posibile) precursoare ale monografiilor și activităților de intervenție socială gustiene*, Revista Transilvania, vol. 9, no. 11-12/ 2012, pag. 16, articol disponibil la <http://www.cooperativag.ro/theodora-vacarescu-asociatii-feministe-precursoare-interventie-sociala-gustiana/>, accesat ultima oară pe 13.11.2017

Link-uri și articole online (în ordinea apariției în lucrare)

- <http://admitere-masterat.politice.ro/?q=masterat/politici-gen-si-minoritati>, accesat ultima oară pe 30.10.2017
- Film Menu, Nr. 22, *Cinema și Feminism*, disponibil la <https://filmmenu.files.wordpress.com/2014/07/film-menu-22.pdf>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- *Imaginea femeii în societatea românească - raport de analiză media*, 2013, disponibil la http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/ALTFEM_2013.pdf, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- *Imaginea femeii în societatea românească - raport de analiză media*, 2011, disponibil la [http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/ALTFEM_2011\(1\).pdf](http://www.activewatch.ro/Assets/Upload/files/ALTFEM_2011(1).pdf), accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- Masteratul de Teorii și Metode de Cercetare în Științele Comunicării, <http://www.fjsc.unibuc.ro/home/master/programul-de-masterat-prezentare/teorii-si-metode-de-cercetare-in-stiintele-comunicarii-if>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- *Feminism în România*, disponibil la <http://www.feminism-romania.ro/despre-noi/manifestul/151-feminism-in-romania.html>, scris pe 9.09.2010, accesat pe 14.02.2018

- <https://snsps.academia.edu/MiroiuMihaela/CurriculumVitae>, accesat la 9.07.2017
- Suci, Giulia, *Feminism and Gender Inequality in Romania*, pag. 2, articol disponibil la <http://www.theroundtable.ro/Current/2013/Cultural/Giulia%20Suci%20-%20Feminism%20and%20Gender%20Inequality%20in%20Romania.pdf>, accesat pe 9.07.2017
- <http://www.danielaroveniafrumusani.ro/index1.htm>, accesat pe 9.07.2017
- Dadalos.org – *Societățile matrilineare de altădată*, http://www.dadalos-d.org/deutsch/Menschenrechte/Grundkurs_MR3/frauenrechte/woher/patriarchat.htm, accesat ultima oară pe 3.01.2018
- Fodor, Georgeta, *Femeia în izvoarele istorice ale secolelor xiv-xvii. Testamentele ca sursă documentară pentru istoria femeii*, http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari2/Georgeta%20Fodor.pdf, accesat ultima oară pe 14.02.2018
- Tomaselli, Sylvana, "Mary Wollstonecraft", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2016/entries/wollstonecraft/>, accesat ultima oară pe 20.07.2017
- <http://www.wordreference.com/definition/leveller>, accesat ultima oară pe 13.11.2017
- Văcărescu, Theodora-Eliza, *Contexte de gen: roluri, drepturi și mișcări ale femeilor din România la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX*, pag. 95, articol disponibil la https://studiidegen.files.wordpress.com/2014/03/c4_theodora-vacarescu_roluridrepturi-si-miscari-ale-femeilor.pdf, accesat ultima oară pe 7.11.2017
- <http://everything.explained.today/Feminism/>, accesat ultima oară pe 5.01.2018
- *History and Theory of feminism*, disponibil la http://www.gender.cawater-info.net/knowledge_base/rubricator/feminism_e.htm, accesat ultima oară pe 5.01.2018

- *Feminist Political Philosophy*, disponibil la <http://plato.stanford.edu/entries/feminism-political/>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- Baumgardner, Jennifer, *Is There a Fourth Wave? Does it Matter?*, disponibil la <http://www.feminist.com/resources/artspeech/genwom/baumgardner2011.html>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- Vancu, Anca, *Ziua femeilor egale cu bărbații. Prof. Mihaela Miroiu: „Feminismul moare doar atunci când îi mor cauzele“*, interviu disponibil la http://adevarul.ro/life-style/stil-de-viata/ziua-femeilor-egale-barbatii-prof-mihaela-miroiu-feminismul-moare-doar-atunci-mor-cauzele-1_531af9930d133766a8b7e854/index.html, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- Cronica semnată de Ilene S. Goldman la antologia *Issues in Feminist Film Criticism* by Patricia Erens; *Multiple Voices in Feminist Film Criticism* de Diane Carson, Linda Dittmar, Janice R. Welsch, este disponibilă parțial la https://www.jstor.org/stable/20688096?seq=1#page_scan_tab_contents, accesat ultima oară pe 30.10.2017
- Kaplan, E. Ann, *Aspects of British feminist film theory*, din *Jump Cut*, no. 2, 1974, pp. 52-55, copyright *Jump Cut: A Review of Contemporary Media*, 1976, 2004, articol disponibil la <https://www.ejumpcut.org/archive/onlinessays/jc12-13folder/britfemtheory.html>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- <http://www.carolhanisch.org/CHwritings/PIP.html>, accesat ultima oară la 30.10.2017
- *Glosarul egalității de șanse*, http://telejobs.ro/sites/default/files/Glosarul_egalitatii_de_sanse.pdf, accesat ultima oară pe 8.11.2017
- *Interview with Laura Mulvey for issue 6 of Diffractions on "Feminist Ghosts: The New Cultural Life of Feminism"*, <https://www.youtube.com/watch?v=RsV1I4CjVZ0>, min 7, accesat ultima oară pe 9.01.2017

- http://www.parlament.ro/pls/legis/legis_pck.htm_act_text?id=157, accesat ultima oară la 18.08.2017
- Smelik, Anneke, în Cook, Pam, (editoare), *The Cinema Book*, ediția a 3-a, Londra: British Film Institute, 2007, pag. 491, eseu disponibil online la <http://www.annekesmelik.nl/TheCinemaBook.pdf>, accesat ultima oară pe 30.10.2017
- Gorzo, Andrei, *Bad boy- La piel que habito*, Dilema veche, articol disponibil online la <http://agenda.liternet.ro/articol/14206/Andrei-Gorzo/Bad-boy-La-piel-que-habito.html>, accesat ultima oară pe 14.02.2018
- Johnston, Claire, *Women's Cinema as Counter-Cinema*, eseu inclus în Simpson, Philip, Utterson, Andrew, J. Shepherdson, Karen (editori), *Film Theory: Critical Concepts in Media and Cultural Studies*, volumul III, editura Routledge, New York, 2004, articol disponibil în previzualizarea volumului, pag. 183 la https://books.google.ro/books?id=GCu2GNptIyMC&pg=PA183&lpg=PA183&dq=claire+johnston+women%27s+cinema+as+counter+cinema&source=bl&ots=bBbNF8QYmh&sig=jDIiqdZOXWUFYHjRl4e8aUTv-r0&hl=ro&sa=X&ved=0ahUKEwjb_6y-lpnXAhVPZ1AKHVJMA84Q6AEITDAF#v=onepage&q=claire%20johnston%20women's%20cinema%20as%20counter%20cinema&f=false, accesat ultima oară pe 30.10.2017
- *Laura Mulvey remembers shooting avant-garde classic **Riddles of the sphinx***, <http://www.bfi.org.uk/news-opinion/news-bfi/interviews/laura-mulvey-riddles-sphinx>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- Cobb, Shelley, and Tasker, Yvonne, *Feminist Film Criticism in the 21st Century*, Film Criticism, S.U.A., 2016, articol disponibil la <http://quod.lib.umich.edu/f/fc/13761232.0040.107/--feminist-film-criticism-in-the-21st-century?rgn=main;view=fulltext>, accesat ultima oară pe 30.10.2017
- Williams, Linda, "*Something Else Beside a Mother*": *Stella Dallas and the Maternal Melodrama*, 1984, pag. 20, eseu disponibil la <https://genderandmedia.qwriting.qc.cuny.edu/files/2010/09/Linda-Williams.pdf>, accesat ultima oară pe 30.01.2018

- Mayne, Judith, *Feminist Film Theory and Criticism*, în *Multiple voices in feminist film criticism*, Carson, Diane, Dittmar, Linda, Welsch, Janice R. (editoare), 1994, editura University of Minnesota Press, pag 56, cuprins disponibil la http://laurel.lso.missouri.edu:2083/iii/encore/record/C__Rb10418303__SL%3%B3pez%2C%20Ana%20M.__P0%2C10__Orightresult__X1;jsessionid=A7199F032C4574520A8C864410228D80?lang=eng&suite=mobum-ss0, accesat ultima oară pe 30.01.2018
- Kang, Inkoo, *What Happened After Swedish Theaters Introduced a Bechdel Rating for Its Movies?*, articol disponibil la <http://www.indiewire.com/2016/02/what-happened-after-swedish-theaters-introduced-a-bechdel-rating-for-its-movies-204746/>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- *Gender equality within Eurimages: current situation and scope for evolution*, știre disponibilă la <http://www.ewawomen.com/en/eurimages-news.html>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- Popescu, Raluca, *Familia tânără în societatea românească*, pag. 8, articol disponibil online la https://www.researchgate.net/publication/242212511_FAMILIA_TANARA_IN_SOCIETATEA_ROMANEASCA, publicat în aprilie 2014, link accesat ultima oară pe 18.09.2017
- Petrescu, Andra, *(In)egalitatea între sexe și filmul de propagandă comunist 2. Comediile romantice și societatea bucolică a României Socialiste*, <http://www.istoriafilmului.ro/articol/312/in-egalitatea-intre-sexe-i-filmul-de-propaganda-comunist-2-comediile-romantice-i-societatea-bucolica-a-romaniei-socialiste>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- *Numărul de spectatori ai filmelor românești la data de 31.12.2016*, document disponibil la <http://cncold.gov.ro/wp-content/uploads/2017/06/Spectatori-film-romanesc-la-31-decembrie-2016.pdf>, link accesat ultima oară pe 25 martie 2018
- *Toamna bobocilor* (1975), disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=68vv3Gol8NY>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- <http://www.genderdiversity.org/resources/terminology/>, accesat ultima oară pe 27.07.2017

- *Sustainable Gender Equality - a film about gender mainstreaming in practice*, video disponibil la <https://vimeo.com/77692813>, accesat la 4 februarie 2018
- *What are gender statistics*, <http://unstats.un.org/unsd/genderstatmanual/What-are-gender-stats.ashx>, accesat la 7 februarie 2018
- *Femeile și bărbații: Parteneriat de muncă și viață*, disponibil la <http://www.insse.ro/cms/ro/content/femeile-și-bărbații-parteneriat-de-muncă-si-viață-limba-romana>, accesat la 9 februarie 2018
- *România ocupă ultimul loc în UE la numărul de copii din creșe*, știre disponibilă la <http://www.digi24.ro/stiri/actualitate/social/romania-ocupa-ultimul-loc-in-ue-la-numarul-de-copii-din-crese-653407>, știre scrisă în ianuarie 2017, accesat pe 24 martie 2018
- Băluță, Oana, *Analfabetism istoric și politic. Legea mamelor eroine*, articol disponibil la http://adevarul.ro/news/politica/analfabetismistoric-politic-legea-mamelor-eroine-1_56c484de5ab6550cb8e8a3a8/index.html, accesat pe 24 martie 2018
- <https://www.facebook.com/sugeoceapa/photos/a.1710371762536724.1073741828.1710361645871069/1823884344518798/?type=3&theater>, accesat pe 10 februarie 2017
- *Ingenios. Un bărbat își face concediul la un festival de film, că în timpul proiecțiilor soția e nevoită să tacă*, articol umoristic disponibil pe <http://www.timesnewroman.ro/monden/ingenios-un-barbat-isi-face-concediul-la-un-festival-de-film-ca-in-timpul-proiectiilor-sotia-e-nevoita-sa-taca>, articol scris pe 26.07.2017, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- *Violența domestică, tradiția moștenită dintr-o generație în alta în satele României. "Eu am crezut că așa se face"*, știre disponibilă la <http://stirileprotv.ro/stiri/actualitate/violenta-domestica-traditia-mostenita-dintr-o-generatie-in-alta-in-satele-romaniei-eu-am-crezut-ca-asa-se-traieste.html>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- <https://www.facebook.com/rupemtacereadespreviolenta/?pnref=story>, accesat ultima oară pe 15.09.2017
- *Nea Mărin miliardar* (1979, r: Sergiu Nicolaescu), film disponibil la <https://www.youtube.com/watch?v=iLLAOVIFKx8&t=3s>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018

- Fișa filmului *Drum în penumbră* (1972) disponibilă la <http://aarc.ro/filme/film/drum-in-penumbra-1972>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- *Drum în penumbră* (1972), film disponibil la https://www.youtube.com/watch?v=j9mN_zvj0OA, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- „*Drum în penumbră*” – *Pro sau Contra?*, articol din Cinema nr. 9, septembrie 1972, disponibil la <http://aarc.ro/articol/drum-in-penumbra-pro-sau-contr>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- Sava, Valerian, „*Drum în penumbră*”: *Față în față cu Lucian Bratu*, interviu din revista "Cinema" nr. 10, octombrie 1971, disponibil la <http://aarc.ro/articol/drum-in-penumbra-fata-in-fata-cu-lucian-bratu>, accesat ultima oară pe 24 martie 2018
- *Violența în familie*, articol disponibil la <https://www.politiaromana.ro/ro/prevenire/campanii-proiecte/campania-ridicate-si-fugi/violenta-in-familie>, link accesat ultima oară la 24 martie 2018
- [S-a lansat studiul privind implementarea ordinelor de protecție pentru victimele violenței în familie și aplicarea altor prevederi din Codul Penal referitoare la violența în familie și violența sexuală](https://www.politiaromana.ro/ro/prevenire/campanii-proiecte/campania-ridicate-si-fugi/violenta-in-familie), știre din 8.12.2015, disponibilă la <https://violentaimpotriva femeilor.ro/s-a-lansat-studiul-privind-implementarea-ordinelorde-protectie-pentru-victimele-violentei-in-familie-si-aplicarea-altor-prevederi-din-codul-penal-referitoare-la-violenta-in-familie-si-violenta-sexual/>, link accesat ultima oară la 24 martie 2018
- Ediția 307 din emisiunea *La Măruță*, din 5.01.2016, *Alina Borcea luptă să-și salveze căsnicia*, <http://lamaruta.protv.ro/video/alina-borcea-lupta-sa-si-salveze-casnicia.html>, link accesat ultima oară la 24 martie 2018
- Neaga, Diana, *Despre căsătorie și gura lumii*, articol disponibil la <http://dilemaveche.ro/sectiune/tema-saptamanii/articol/de-gura-lumii>, accesat ultima oară pe 24.03.2018
- Popovici, Iaromira, *Angela și feminismul socialist - Angela merge mai departe*, în *Dilema Veche*, iulie 2010, articol disponibil la <http://agenda.liternet.ro/articol/11850/Iaromira-Popovici/Angela-si->

feminismul-socialist-Angela-merge-mai-departe.html, accesat ultima oară pe 3.02.2018

- Bâltoc, Oana, *Metodele contraceptive la care apelau românii pe timpul lui Ceaușescu: vulcanele, aspirina folosită după model sovietic și Protex-ul chinezesc cu fluturaș*, articol disponibil la http://adevarul.ro/life-style/dragoste-si-sex/metodele-contraceptive-apelau-romanii-timpul-ceausescu-vulcanele-aspirina-folosita-model-sovietic-protex-ul-chinezesc-fluturas-1_56333d9bf5eaafab2c28860f/index.html, accesat ultima oară pe 11.02.2018